

Opetushallitus
www.oph.fi

Diaarinumero
1990/9B/15

Päiväys
6.5.2015

Viite

Avoim verkkokysely lukion opetussuunnitelman perusteiden luonnoksesta

Asia

Lukion opetussuunnitelman perusteiden päivittäminen

Opetushallitus on käynnistänyt nuorten ja aikuisten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden päivittämisen valtioneuvoston päätettyä 13.11.2014 lukiolaissa tarkoitetun koulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta. Opetushallitus valmistelee opetussuunnitelman perusteet niin, että niiden mukaan laaditut opetussuunnitelmat otetaan käyttöön viimeistään 1.8.2016.

Lukion opetussuunnitelman perusteiden luonnos nuorten lukiokoulutusta varten on kommentoitavana Opetushallituksen verkkosivuilla 6.5.2015 klo 16.15 asti. Tämä Ihmisoikeuskeskuksen (IOK) lausunto on laadittu vastaamaan kyselyn rakennetta, ja johdantoa lukuun ottamatta lausunnon sisältö on siirretty verkkokyselylomakkeen *Kysely A* -kohtaan.

IOK:n tässä lausunnossaan esittämät näkökohdat pohjautuvat suurelta osin keskuksen helmikuussa 2014 julkaiseman kansallisen ihmisoikeuskasvatusta ja -koulutusta koskevan selvityksen tuloksiin ja suosituksiin. Selvityksen nuorten lukio-opetusta koskevan osuuden pääasiallisena lähteenä oli Mia Matilaisen vuonna 2011 julkaistu väitöstutkimus, "Ihmisoikeuskasvatus lukiossa - outoa ja itsestään selvää", jossa tutkimuksen kohteena olivat opettajien ja opiskelijoiden näkemykset ihmisoikeuksista ja ihmisoikeuskasvatuksesta lukiossa. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös opiskelijoiden ulkomaalaisiin ja maahanmuuttajiin liittyviä näkemyksiä.

IOK on kommentoinut keväällä 2014 perusopetuksen perusteluonnoksia ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen näkökulmasta Opetushallituksen verkkokyselyn kautta sekä toimittanut Opetushallitukselle oma-aloitteisen lausunnon samasta asiasta syksyllä 2014.

Kysely A: Yleinen osa (luvut 1-4, 5.1-5.2 ja 6)

1. Tämä osuus keskittyy lukiokoulutuksen kannalta olennaisiin asioihin *melko hyvin*.
2. Osuuden vahvuudet

IOK panee tyytyväisenä merkille luonnoksen jaksossa 2.2 ilmaistun lukio-opetuksen arvoperustan: *"Lukio-opetuksen perustana on elämän ja ihmisoikeuksien kunnioitus sekä ihmisarvon loukkaamattomuus."*

On myös erinomaisen hyvä, että tätä julkilausuttua arvoperustaa pyritään konkretisoimaan, kuten samassa kappaleessa myöhemmin tehdään kertomalla, että opiskelijan on tarkoitus *"muodostaa lukioaikanaan jäsenyneen käsityksen siitä, mitkä ovat perus- ja ihmisoikeudet Suomessa, Pohjoisessa, Euroopan unionissa ja muualla maailmassa, sekä miten niiden toteutumista edistetään"*.

Edelleen on hyvä, että luonnoksessa tuodaan selkeästi ilmi, että *"[L]ukio-opetuksessa noudatetaan ihmisoikeusperiaatteita, jotka sisältyvät YK:n yleismaailmalliseen ihmisoikeuksien julistukseen ja Lapsen oikeuksien sopimukseen sekä Euroopan ihmisoikeussopimukseen."*

Edellä mainittujen lauseiden täsmentäminen on kuitenkin tarpeen kehittämissuunnitelmassa esitetyn suuntaisesti.

Ihmisoikeusnäkökulmasta hyvää on myös se, että jaksossa tuodaan selkeästi esille niin opiskelijoiden, heidän vanhempiansa ja huoltajiensa kuin myös henkilöstön mahdollisuus osallistua opetussuunnitelman laatimiseen.

Lukion toimintakulttuuria koskevaa 3.3 osaa ihmisoikeusnäkökulmasta arvioitaessa hyvää on se, että luonnoksessa nostetaan esiin opiskelijoiden hyvinvointi, osallisuus sekä kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus.

Oppilaan ohjausta ja tukemista käsittelevä osa 4 on pääosin hyvä.

IOK panee tyytyväisenä merkille sen, että oppilaan arvioinnissa uskonnon ja elämäntietämisen arvosana merkitään todistuksessa *"Uskonto/elämäntietämistieto"* erittelemättä oppiainetta. Käytäntö vastaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa omaksuttua tulkintaa (mm. tapaus *Grzelak v. Puola*).

3. Keskeisimmät kehittämis ehdotukset tähän osuuteen

Jaksossa 2.1. koskien lukiokoulutuksen tehtävää ilmaistaan, että ”*[I]ukioaikana opiskelija hankkii olennaista ihmistä, kulttuureja, luontoa ja yhteiskuntaa koskevaa tietoa ja osaamista*”.

Tätä tavoitetta ajatellen jakson **olennaisin puute perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta on se, että oikeudellisesti Suomen valtiota ja julkista valtaa velvoittavat perus- ja ihmisoikeudet on luonnokseen kirjattu vain arvoiksi.**

Ihmisoikeuskasvatusta koskevan, vuonna 2011 YK:n yleiskokouksen yksimielisesti hyväksymän yleismaailmallisen julistuksen (UN Declaration on Human Rights Education and Training, A/RES/66/137) mukaan jokaisella on oikeus saada tietoa ihmisoikeuksista ja perusvapauksista. Ensisijainen velvollisuus ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen järjestämisestä kuuluu valtiolle.

Julistuksen 2 artiklaan sisältyy ensimmäinen kansainvälinen, virallinen ihmisoikeuskasvatusta koskeva määritelmä, jonka mukaan ihmisoikeuskasvatusta on kaikki sellainen koulutus, kasvatus, tiedotus, tietoisuuden edistäminen ja oppiminen, joka tähtää ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioitukseen ja joka siten ehkäisee ihmisoikeusloukkauksia.

Julistuksen artiklassa 2(2) määritellään ihmisoikeuskasvatusta edelleen sen sisältöjen ja tavoitteiden kautta. Sen mukaan ihmisoikeuskasvatus pitää sisällään opetusta:

- ihmisoikeuksien perustana olevista arvoista (esim. ihmisarvon loukkaamattomuus ja yhdenvertaisuus),
- normeista (esim. ihmisoikeusjulistus ja kansainväliset sopimukset, sekä kansallisesti perusoikeudet), ja
- mekanismeista (kansalliset ja kansainväliset valvonta- ja oikeussuojamekanismit, esim. valtion velvollisuus turvata ihmisoikeuksien toteutuminen, yksilön oikeus vedota ihmisoikeuksiin ja mahdollisuus valittaa loukkauksista ja saada hyvitystä, valtion velvollisuus raportoida ihmisoikeustilanteesta kansainvälisille toimielimille).

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tämän perusoikeuksien turvaamisveloitteen katsotaan pitävän sisällään paitsi kiellon rajoittaa tai loukata oikeuksia ilman laissa säädettyjä edellytyksiä, myös **veloitteen aktiivisin toimenpitein edistää perusoikeuksien toteutumista.** Tällaisina aktiivisina toimenpiteinä pidetään muun muassa erilaisia politiikka- ja toimenpideohjelmiä.

Perus- ja ihmisoikeuksien merkityksen ymmärtäminen osana lukio-opetukseen kuuluvaa yhteiskunnallista tietoa ja osaamista on keskeinen asia siitäkin näkökulmasta, että 1990-luvulta alkanut yhä vahvempi

sitoutuminen perus- ja ihmisoikeuksiin on merkinnyt **suurta muutosta suomalaisen oikeuskulttuuriin ja lainsäädäntötyöhön**. Perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet vaikuttavat syvästi ja laajasti lainsäädäntötyöhön, oikeudelliseen ratkaisutoimintaan ja sitä kautta ihmisten arkeen lukuisilla elämänalueilla.

IOK esittääkin, että opetussuunnitelman perusteluonnoksen lukiokoulutuksen tehtävää ja arvoperustaa käsittelevään jaksoon 2 lisätään selkeä kirjaus perus- ja ihmisoikeuksien oikeudellisesta velvoittavuudesta.

Ottaen huomioon, että opetussuunnitelman perusteiden arvoperusta rakentuu selkeästi ihmisoikeuksien kunnioitukselle, IOK esittää lisäksi, että luonnosta kehitettäessä siihen lisättäisiin viittaus YK:n ihmisoikeuskasvatusta ja -koulutusta koskevaan julistukseen ja erityisesti sen määritelmää koskeva osuus.

Luonnokseen kirjatut seuraavat lauseet (s. 5) antavat epätasällisen kuvan perus- ja ihmisoikeusvelvoitteista:

”Opiskelija muodostaa lukioaikanaan jäsenyteen käsityksen siitä, mitä ovat perus- ja ihmisoikeudet Suomessa, Pohjoismaissa, Euroopan unionissa ja muualla maailmassa, sekä miten niiden toteutumista edistetään. Lukio-opetuksessa noudatetaan ihmisoikeusperiaatteita, jotka sisältyvät YK:n yleismaailmalliseen ihmisoikeuksien julistukseen ja Lapsen oikeuksien sopimukseen sekä Euroopan ihmisoikeussopimukseen.”

Sisällöllisesti perus- ja ihmisoikeudet ovat lähestulkoon yhdenmukaiset, mutta perusoikeuksista puhutaan silloin, kun viitataan perustuslain turvaamiin oikeuksiin tai Euroopan unionin perusoikeuskirjaan (EU-viittaus tällöin yleensä nimenomaisesti esiin tuoden). Ihmisoikeuksista taas puhutaan ennen kaikkea silloin, kun viitataan kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin (mutta myös laajemmin viitaten muihin kansainvälisiin ihmisoikeusasiakirjoihin). Ihmisoikeudet eivät kuitenkaan ole erilaisia ”Suomessa, Pohjoismaissa, Euroopan unionissa tai maailmassa”, joskin ne voivat toteutua ja toteutuvat eri tavoin eri maissa.

IOK esittää asianomaisen kohdan muotoilemista täsmällisemmin. Ehdotuksena muotoiluksi IOK esittää seuraavaa: Opiskelija muodostaa lukioaikanaan jäsenyteen käsityksen perus- ja ihmisoikeuksien taustalla olevista arvoista, keskeisistä perus- ja ihmisoikeusnormeista sekä näitä oikeuksia edistävästä ja suojelevista mekanismeista. Opetus pohjautuu perustuslain perusoikeuslukuun, EU:n perusoikeuskirjaan, Euroopan ihmisoikeussopimukseen sekä keskeisiin YK:n ihmisoikeussopimuksiin, joista nuorten lukio-opiskelijoiden osalta erityistä huomiota kiinnitetään Lapsen oikeuksien sopimukseen.

Edellä lausuttuun perus- ja ihmisoikeuksien oikeudelliseen velvoittavuuteen liittyvä huomio koskee luonnoksen toimintakulttuuria koskevaa osuutta 3.3 ja erityisesti siinä tehtyä valintaa nostaa kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus yhdeksi toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavaksi teemaksi.

Kyseinen teema koskettaa perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten sekä EU-oikeuden takaamaa yhdenvertaisuutta ja syrjinnän kieltä. Oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuria ja kieltä on yksi perustuslain nimenomaisesti takaamista oikeuksista, mikä tuleekin esiin oppilaan ohjausta ja tukemista koskevassa luonnoksen neljännessä osassa.

Ihmisoikeuskeskus esittää luonnoksen kehittämistyössä harkittavaksi kuitenkin kyseisten kohtien muotoilua siten, että se kattaisi kaikki kielletyt syrjintäperusteet. Erityisen tärkeää olisi huomioida myös vammaisten opiskelijoiden sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien opiskelijoiden oikeuksien toteutuminen.

Lisäkin kohdasta tulisi selvästi käydä ilmi, ettei kyseessä ole *vain* arvovalinta. **Syrjinnän kieltö velvoittaa julkista valtaa käyttävää opetus- ja muuta henkilöstöä oikeudellisesti.** Viranomaisia koskeva yhdenvertaisuuden edistämisvelvoite puolestaan laajeni vuoden 2015 alusta voimaan tulleen uuden yhdenvertaisuuslain myötä, mikä onkin huomioitu yhdenvertaisuussuunnittelun kohdalla. Yhdenvertaisuuslaki, kuten myös tasa-arvolaki voisivat toimia tämän kohdan osalta perustuslain ohella hyvänä lähtökohtana.

Lopuksi IOK esittää, että **perus- ja ihmisoikeuskasvatuksen toteutumista arvioidaan** myös osana opiskelijan oppimisen arviointia sekä sisällöllisten kurssisuoritusten että ylioppilastutkinnon puitteissa.

Sirpa Rautio
Johtaja

Kristiina Kouros
Asiantuntija